

SAVCHENKO R. V. Application of the principles of artistic realism in ballet performances of the 1930s by the example of choreography of Pavlo Virsky and Mykola Bolotov.

The publication features peculiarities of the choreography of well-known Ukrainian choreographers of the 1930s – Pavlo Virsky (1905–1975) and Mykola Bolotov (1904–1955). The basic stages of their work in several ballet troupes of Ukraine are determined, the best dance performances are analysed. It has been proved that the directors paid special attention to the construction and development of mass dance scenes. Striving for life-historical plausibility, they found generalizing details, expressive artistic features. Affirming the principles of a realistic ballet performance, P. Virsky and M. Bolotov completely abandoned dance for the sake of dance and reproduced true dramatic images in choreography. Possibility of the use of worked out Pavlo Virsky and Mykola Bolotov realistic receptions of construction of choreographic theatrical in the conditions of present time stipulates actuality of this research.

Keywords: *choreography, ballet composition, principles of artistic realism, ballet dramaturgy.*

УДК 378

Світайло С. В.

ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ У ПРОЦЕСІ ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Розглянуто сутність фахової компетентності майбутніх учителів музики та особливості її формування у процесі диригентсько-хорової підготовки. З поняттями “професійна компетентність” і “фахова компетентність” пов’язані різні характеристики фахівця, вони співвідносяться з такими аспектами його професійної підготовки, як спеціальність і спеціалізація. Формування професійної компетентності передбачає набуття знань і здатностей у певній сфері професійної діяльності (наприклад, педагогічній), тоді як формування фахової компетентності – набуття знань і здатностей відповідно до спеціалізації, фаху (учитель музики, учитель математики тощо). Фахова компетентність, набута у процесі диригентсько-хорової підготовки, безпосередньо відбиває зміст і характер (музичне виховання і розвиток школярів засобами вокально-хорового співу) їхньої професійної (педагогічної) діяльності. Реалії сучасної виконавської і педагогічної практики фахівців музичного мистецтва потребують вирішення значної кількості проблем, пов’язаних із підготовкою майбутніх учителів музичного мистецтва, зокрема у сфері диригентсько-хорової освіти. Однією із них є проблема змісту навчального процесу, його методичного забезпечення, а також самостійної роботи студентів.

Ключові слова: *фахова компетентність, учитель музики, мистецька освіта, методичне забезпечення.*

Докорінні зміни в сучасному суспільстві урізноманітнюють умови самореалізації людини у сфері її професійної діяльності, та водночас, і ускладнюють їх. Збагачуються процеси соціалізації особи, вимагаючи від неї здатності виявляти у необхідних ситуаціях свій внутрішній потенціал – інтелектуальний, моральний, естетичний, комунікативний тощо. Сьогодні

вчені (психологи, соціологи, педагоги) пов'язують здатність і готовність фахівця відповідно діяти в певних життєвих (виробничих, навчальних, побутових, дозвіллевих) ситуаціях з такою її комплексною ознакою, як компетентність. Переважна більшість дослідників проблем розвитку й удосконалення підготовки фахівців у системі вищої освіти дотримуються компетентнісного підходу (І. Бех, В. Дряпіка, І. Зязюн, Н. Кузьміна, А. Маркова, Л. Масол, О. Овчарук, О. Пехота, Р. Рогожніков, Л. Хоружа, А. Хуторський, О. Щолокова тощо). Вони обґрунтовують його відповідність сучасним суспільним запитам, вважають його найбільш продуктивним, певною мірою, – універсальним.

Власне, цим і зумовлені **актуальність теми, мета і завдання статті** – розкрити сутність понять професійна і фахова компетентність, охарактеризувати особливості формування фахової компетентності майбутніх учителів музики у процесі диригентсько-хорової підготовки.

Згідно з компетентнісною концепцією, критерієм якості освіти вищої освіти є рівень професійної компетентності як інтегральної якості спеціаліста, яка виявляє його здатність вирішувати професійні проблеми і завдання у сфері професійної діяльності на основі знань, умінь і навичок, цінностей. Зокрема, професійно-педагогічна компетентність, на переконання І. Зязюна [3; 5], відбиває готовність і здатність людини професійно виконувати педагогічні функції згідно із прийнятими у суспільстві на цей час нормативами і стандартами. Саме тому поняття компетентності має конкретно-історичну визначеність і може оцінюватися лише у практичній діяльності. Цю ж думку розвиває у своїй роботі М. Михаськова [4, с. 17], наголошуючи, що професійна компетентність учителя є динамічним соціально-особистісним утворенням, здатним модифікуватись під впливом як соціальних, так і суб'єктивних особистісних чинників. О. Цільмак визначає професійну компетентність як "...здатність особистості вискоєфективно застосовувати сукупність набутих знань, умінь та навичок у практичній професійній діяльності" [6, с. 133].

Розглядаючи компетентність у контексті мистецької освіти та професійної підготовки майбутніх учителів, О. Щолокова зазначає, що з цією ознакою пов'язується не тільки вміння конструювати педагогічний процес, а й поєднувати глибокі знання та особистісні і професійні якості [7, с. 20].

У наукових працях з питань професійної підготовки поняття професійної компетентності і фахової компетентності, як власне і поняття "професія", "фах", вживаються здебільшого як синонімічні. Однак вони не є тотожними, а співвідносяться між собою як загальне і конкретне, як категорії роду (професійна компетентність) і виду (фахова компетентність). Зокрема, професію визначають як рід занять трудової діяльності, що вимагає певних знань і навичок і є джерелом існування [1, с. 995], а фах – як вид заняття трудової діяльності, що вимагає певної підготовки, як основна кваліфікація [1, с. 1317]. Отже, з поняттями "професійна компетентність" і "фахова

компетентність” пов’язані різні характеристики фахівця, вони співвідносяться з такими аспектами його професійної підготовки, як спеціальність і спеціалізація. Формування професійної компетентності передбачає набуття знань і здатностей у певній сфері професійної діяльності (наприклад, педагогічній), тоді як формування фахової компетентності означає набуття знань і здатностей відповідно до спеціалізації, фаху (учитель музики, учитель математики тощо).

Тому поняття фахової компетентності майбутніх учителів музики, які здобувають диригентсько-хорову підготовку, безпосередньо відбиває зміст і характер (музичне виховання і розвиток школярів засобами вокально-хорового співу) їхньої професійної (педагогічної) діяльності. Отже, обсяг необхідних для цього знань і практичних здатностей вони мають набути саме у процесі диригентсько-хорової підготовки. Таким чином, фахова компетентність майбутніх учителів музики формується у процесі опанування ними комплексу спеціальних, диригентсько-хорових дисциплін, на основі яких вони набувають спеціальних здатностей здійснювати професійну (педагогічну) діяльність, виконувати виробничі функції і задачі відповідно до здобутої ними кваліфікації (учитель музики).

Своєрідність формування фахової компетентності майбутніх учителів музики у процесі диригентсько-хорової підготовки зумовлені комплексним характером їхньої практичної діяльності естетичне виховання і музичний розвиток школярів засобами вокально-хорового співу. У ній органічно поєднуються власне педагогічні і диригентсько-хорові, виконавські складові, що вимагає комплексного підходу до їх формування. Тому головну увагу звернено на необхідність збагачення змісту навчального процесу шляхом поглиблення його історико-теоретичної, виконавської та методичної складових, на його методичне забезпечення, на обґрунтування методики формування фахової компетентності учителів музики у процесі диригентсько-хорової підготовки.

Особливості диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музики полягають у тому, що крім загальної педагогічної підготовки до професійної діяльності, вони набувають фахових здатностей здійснювати естетичне виховання і музичний розвиток школярів засобами вокально-хорового співу.

Загальна музична підготовка майбутніх учителів музики здійснюється у процесі опанування ними дисциплін педагогічного циклу та циклу фундаментальних музичних дисциплін (історія української музики, історія зарубіжної музики, аналіз музичних творів, сольфеджіо, гармонія, поліфонія). Формування власне фахової компетентності майбутніх учителів музики забезпечується у вищому навчальному закладі циклом спеціальних дисциплін, зокрема таких, як: хорове диригування, хоровий клас, хорова література, хорознавство та хорове аранжування, аналіз та інтерпретація хорових творів, постановка голосу, спеціальний інструмент.

На багатогранність диригентсько-хорової діяльності вказував свого

часу Г. Дмитревський [2, с. 5]. Він вважав, що хоролий диригент має бути педагогом, художником – музичним режисером, який ставить п'єсу, і диригентом – виконавцем, артистом. Тобто, крім багатьох інших компонентів виконавської майстерності, мистецтво хормейстера вимагає специфічного уміння працювати з хором колективом. Особливого значення ця вимога набуває в роботі з дитячим, шкільним хором, адже його співаками є учні, на виховання і розвиток яких власне й спрямована педагогічна та диригентсько-хорова діяльність учителя музики як опосередкована взаємодія виконавця (учителя) і автора музичного твору, яка має на меті відтворення і донесення до слухача (учня) авторського задуму художнього твору.

Творча природа музичного виконавства дає змогу вчителю музики своєю творчістю активно впливати на учнів шляхом оригінальної інтерпретації і виконання музичного твору. Здатність його як виконавця оригінально інтерпретувати і яскраво втілювати музичні твори значною мірою зумовлена його світоглядом, професійними знаннями, уміннями й навичками, ціннісними орієнтаціями, загальною культурою, емоційно-вольовими якостями, які в комплексі й становлять внутрішній світ особистості педагога.

Так, зокрема О. Олексюк стверджує, що майбутнім учителям музики важливо нагромадити музично-естетичний тезаурус, у якому виділяють знання про: а) сутність естетичних категорій у сфері музики (естетичний категоріально-понятійний фонд); б) виражальні можливості музичних засобів у розкритті змісту категорій естетики; в) жанри та види музичного мистецтва; г) типи музичних форм та композиційні закономірності твору; д) національно-етнічні традиції в музичному мистецтві; е) емоційно-естетичний фонд уподобань, сформований досвідом перцептивного переживання музичних текстів та асоціативний фонд [5, с. 112].

Опановуючи теоретичні засади методики роботи з хором, виконуючи відповідні творчі завдання у класах практичної диригентсько-хорової підготовки (диригування, хоролий клас), студенти, крім засвоєння теоретичних знань, набувають практичних навичок здійснювати всебічний аналіз вокально-хорового твору. Вони мають бути підготовлені здійснювати такі види діяльності: вільно програвати обраний для розучування твір на фортепіано; розкривати особливості поетичного тексту, на який написано музику, зумовлених як авторським світовідчуттям, його поетичною індивідуальністю, так і загальними стильовими тенденціями відповідного часу (доби); виявляти його загальний настрій, емоційний пафос, поетичну образність, яка виражає авторську думку; характеризувати вокально-хоровий твір з урахуванням особливостей обраного композитором жанру як форми адекватного музичного втілення поетичної образності, а також індивідуальну стилістику композитора, яка втілює творчий задум композитора; здійснювати музично-теоретичний аналіз партитури (музичної форми загалом і окремих її частин, визначення складу письма –

гармонічний, поліфонічний); здійснювати вокально-хоровий аналіз інтонаційної основи мелодії, ладотональної сфери (мажор, мінор) і гармонічної мови твору (стійкі, нестійкі сполучення), стрій, хоровий ансамбль, тип фактури (гармонічна, гомофонно-гармонічна, поліфонічна) виявляти структурну побудову акордів (повні, неповні, з подвоєнням того чи іншого тону), метро-ритмічні труднощі, ритмічну будову твору, теситурні умови та діапазон хору, тип мелодичного руху в кожній хоровій партії; здійснювати виконавський аналіз шляхом розкриття взаємодії музики і поетичного тексту з погляду відповідності їхніх форм (композиційний рівень), а також співвідношення художньої образності музичного і поетичного текстів, музичних і поетичних засобів виразності, відповідності поетичних тем, образів, мотивів музичним; визначати кульмінації (загальну і часткові), співвідношення наголосів у слові і в музиці; виявляти головну думку, втілену у поетичному тексті визначати музичні засоби, за допомогою яких композитор відтворює її в музиці.

Лише на основі такого комплексного аналізу можна приступати до складання виконавського плану, тобто добирати відповідні прийоми і засоби, серед яких розрізняють: загальновиконавські, властиві музичному виконавству загалом (темپ, агогіка, динамічні відтінки, фразування та ін.) та спеціальні виконавські, властиві конкретному інструменту (хору). В хоровому співі – це манера звуковидобування, тембр, артикуляція, дикція та ін. Важливу роль у відтворенні виразного звучання хору відіграють і диригентські технічні прийоми та жести, застосування яких теж має бути зваженим, продуманим. Крім того хормейстер, готуючись втілити свій творчий задум у хоровому звучанні, має зважати на реальні можливості конкретного хорового колективу, враховувати тип, вид, склад хору, діапазони голосів, їх теситурні можливості. Від реального стану кожної із цих складових залежатимуть зміст і результат роботи під час репетицій. На основі таких знань і навичок майбутні учителі музики зможуть правильно вибудувати свою роботу під час уроків музики (чи репетицій шкільного хору або ансамблю), скласти її орієнтовний план, у якому визначаються: мета і завдання кожного заняття, добирається відповідний навчальний репертуар, а також послідовність і прийоми роботи над розвитком музичних здібностей школярів та безпосередньо над вокально-хоровим твором.

Серед завдань підготовки хормейстерів важливими є: формування в них оригінального творчого мислення, здатності до індивідуальної інтерпретації хорових творів, готовності актуалізувати у своїй виконавській творчості хорові твори, що належать до різних історичних пластів хорової культури (національної і світової), розкриваючи їх універсальний смисл, підкреслюючи моменти, співзвучні сучасності, не порушуючи при цьому їх первинності, їх естетичної природи. Безумовно, що, крім суто спеціальних професійних умінь і навичок диригента, тут першорядну роль відіграє його творче начало

як фахівця, його концептуальне розуміння сутності конкретних хорових творів, мистецтва загалом. Т. Смирнова цілком справедливо вважає, що у наш час назріла суперечність "... між сучасними вимогами до професії, до особистості співака і диригента хору, особистісною природою художньої творчості і практикою панівного технократичного підходу до визначення мети і змісту підготовки відповідних фахівців.

Окремий аспект диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музики – набуття практичного досвіду професійної діяльності. Цьому сприяє робота студентів у класі з диригування, у якому вони оволодівають хоровим репертуаром різного рівня складності, обсяг якого і рівень його опанування у подальшому суттєво впливатимуть на їхню фахову компетентність як учителів музики. Крім оволодіння мануальною технікою диригування, вони набувають практичних здатностей читати хорову партитуру і відтворювати її зміст у диригентських жестах, водночас спілкуючись з виконавцями, – показуючи їм фразування, динамічні особливості, характер звуковедення, смислове нюансування тощо. У процесі підготовчої роботи над партитурою студенти також аналізують хоровий твір, його жанрово-стильові особливості, увиразнюють провідні теми, сутність музичних образів, добирають відповідні засоби для їх відтворення у виконанні. Практичного досвіду фахової діяльності майбутні учителі музики, які здобувають диригентсько-хорову підготовку, набувають під час роботи у хоровому класі та у класі з постановки голосу.

Реалії сучасної виконавської і педагогічної практики фахівців музичного мистецтва потребують вирішення значної кількості проблем, пов'язаних із підготовкою майбутніх учителів музичного мистецтва, зокрема у сфері диригентсько-хорової освіти. Однією із них є проблема змісту навчального процесу, його методичного забезпечення, а також самостійної роботи студентів.

Використана література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. В. Т. Бусел. – Київ, Ірпінь : Перун, 2004. – 1440 с.
2. *Дмитревский Г. А.* Хороведение и управление хором / Г. А. Дмитревский. – Москва : Музгиз, 1948. – 106 с.
3. *Зязюн І. А.* Технологізація освіти як історична неперервність / І. А. Зязюн // Педагогічні технології у неперервній професійній освіті : монографія / за ред. С. О. Сисоевої. – Київ : Віпол, 2001. – С. 3-11.
4. *Лащенко А. П.* Хорознавство та методика музичного виховання / А. П. Лащенко. – Київ, 1973.
5. *Михаськова М. А.* Проблеми формування фахової компетентності майбутнього вчителя музики / М. А. Михаськова // Наукові записки НДПУ ім. М. Гоголя : Психолого-педагогічні науки. – 2003. – № 2. – С. 17-18.
6. *Олексюк О. М.* Вступ до спеціальності : музичне мистецтво. Модуль 2 : навч. посіб. / О. М. Олексюк, Г. Г. Кондратенко, О. Д. Ляшенко. – Київ : Київський ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 132 с.
7. *Смирнова Т. А.* Вища диригентсько-хорова освіта у Україні: минуле і сучасність / Т. А. Смирнова. – Харків : Константа, 2002. – 256 с.
8. *Цільмак О. М.* Складові структури компетентностей / О. М. Цільмак // Наука і освіта. – 2009. – № 1/2. – С. 128-134.

9. Щолокова О. П. Професійна компетентність як стратегічний напрямок модернізації мистецької освіти України / О. П. Щолокова // Вісник Глухівського державного університету. – Глухів : ГДПУ, 2006. – Вип. 8. – С. 19-23. – (Педагогічні науки).

References:

1. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoï movy / uklad. V. T. Busel. – K., Irpin : Perun, 2004. – 1440 s.
2. *Dmitrevskiy G. A. Khorovedenie i upravlenie khorom / G. A. Dmitrevskiy. – M. : Muzgiz, 1948. – 106 s.*
3. *Ziaziun I. A. Tekhnolohizatsiia osvity yak istorychna neperervnist / I. A. Ziaziun // Pedahohichni tekhnolohii u neperervnii profesiinii osviti : monohrafiia / za red. S. O. Sysoievoi. – K. : Vipol, 2001. – S. 3-11.*
4. *Lashchenko A. P. Khoroznavstvo ta metodyka muzychnoho vykhovannia / A. P. Lashchenko. – K., 1973.*
5. *Mykhaskova M. A. Problemy formuvannia fakhovoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia muzyky / M. A. Mykhaskova // Naukovi zapysky NDPU im. M. Hoholia : Psykholoho-pedahohichni nauky. – 2003. – № 2. – S. 17-18.*
6. *Oleksiuk O. M. Vstup do spetsialnosti : muzychne mystetstvo. Modul 2 : navch. posib. / O. M. Oleksiuk, H. H. Kondratenko, O. D. Liashenko. – K. : Kyivskiy un-t im. B. Hrinchenka, 2011. – 132 s.*
7. *Smyrnova T. A. Vyshcha dyryhentsko-khorova osvita u Ukraini: mynule i suchasnist / T. A. Smyrnova. – Kharkiv : Konstanta, 2002. – 256 s.*
8. *Tsil'mak O. M. Skladovi struktury kompetentnosti / O. M. Tsil'mak // Nauka i osvita. – 2009. – № 1/2. – S. 128-134.*
9. *Shcholokova O. P. Profesiina kompetentnist yak stratehichniy napriamok modernizatsii mystetskoï osvity Ukrainy / O. P. Shcholokova // Visnyk Hlukhivskoho derzhavnoho universytetu. – Hlukhiv : HDPU, 2006. – Vyp. 8. – S. 19-23. – (Pedahohichni nauky).*

СВИТАЙЛО С. В. Формирование профессиональной компетентности будущих учителей музыки и вопросы модернизации художественного образования.

Рассмотрены особенности профессиональной компетентности будущих учителей музыки и пути ее формирования в процессе дирижерско-хоровой подготовки. С понятиями “профессиональная компетентность” и “профессиональная компетентность” связаны различные характеристики специалиста, они соотносятся с такими аспектами его профессиональной подготовки, как специальность и специализация. Формирование профессиональной компетентности предполагает овладение знаниями и способностями в определенной сфере профессиональной деятельности, по специальности (например, педагогической), а формирование профессиональной компетентности – знаниями и способностями в соответствии со специализацией (учитель музыки, учитель математики и т.д.). Профессиональная компетентность, сформированная в процессе дирижерско-хоровой подготовки, непосредственно отражает содержание и характер (музыкальное воспитание и развитие школьников средствами вокально-хорового пения) их профессиональной (педагогической) деятельности. Реалии современной исполнительской и педагогической практики требуют решения значительного количества проблем, связанных с подготовкой будущих учителей музыкального искусства, в частности в сфере дирижерско-хорового образования. Одной из них является проблема содержания учебного процесса, его методического обеспечения, а также самостоятельной работы студентов.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, учитель музыки, художественное образование, методическое обеспечение.

SVITAYLO S. V. Formation of professional competence of future music teachers and issues of modernization of art education.

Features of professional competence of future music teachers and ways of its formation in the process of conducting and choral training are considered. With the concepts of “professional

competence” and “professional competence” are associated with various characteristics of the specialist, they are related to such aspects of his professional training as a specialty and specialization. Formation of professional competence implies mastering knowledge and abilities in a certain field of professional activity, in the specialty (for example, pedagogical), and the formation of professional competence – knowledge and abilities in accordance with specialization (music teacher, teacher of mathematics, etc.). Professional competence, formed in the process of conducting and choral training, directly reflects the content and character (musical upbringing and development of school children by means of vocal-choral singing) of their professional (pedagogical) activity. The realities of contemporary performing and teaching practice require the solution of a significant number of problems associated with the preparation of future teachers of musical art, in particular in the field of conductor and choir education. One of the main problems is the content of the educational process, its methodological support, as well as the independent work of students.

Keywords: professional competence, music teacher, art education, methodological support.

УДК 378.011.3-051:78.071.2

Юань Кай

КОМПОНЕНТНА СТРУКТУРА ФОРМУВАННЯ ВИКОНАВСЬКОЇ СТАБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛЕЙ МУЗИКИ

У статті аналізується виконавська діяльність майбутнього вчителя музики, дається авторське визначення поняттю “виконавська стабільність”, деталізується значення феномену виконавської стабільності як передумови успішної виконавської діяльності майбутнього вчителя музики. Подано та обґрунтовано компонентна структура означеного феномену, яка містить мотиваційно-оцінний, когнітивно-діяльнісний, психолого-особистісний компоненти. Розкривається та уточнюється зміст визначених компонентів. Визначення компонентів формування виконавської стабільності базується на принципах, що охоплюють зміст ефективної виконавської підготовки майбутніх учителів музики, а саме: гуманізації мистецької освіти; особистісної індивідуалізації виконавської підготовки; культуровідповідності мистецького навчання; інтеграції фахових знань; особистісного усвідомлення специфіки художньо-музичної мови твору.

Ключові слова: вчитель музики, виконавська діяльність, виконавська стабільність, компонентна структура.

Пошуки шляхів вирішення проблем фахової підготовки майбутніх учителів музики значною мірою розкриваються у працях Л. Арчажникової, В. Лабунця, Г. Падалки, Л. Паньків, І. Коваленко, А. Козирь, О. Ростовського, О. Рудницької, В. Федоришина, О. Щолокової та інших, оскільки вони торкаються різноманітних аспектів спеціальної музичної підготовки майбутніх учителів музики.

Для того, щоб підготовка майбутніх фахівців відбувалася ефективно, адекватно вимогам сучасного етапу розвитку суспільства, необхідно враховувати, що саме особистість педагога має творчий потенціал щодо